

voluntatem Domini et non fecit, vapulabit multis; qui non cognovit et fecit digna plagis, vapulabit paucis, Luce 12, v. 47 et 48. Hinc literati specialiter obligantur ut sint coram Altissimo justis ac recti, et coram proximis exemplares, inquit Carthusianus. Multi tamen, proh dolor! habent scientiam infantem sine

CAPUT V.

1. Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseris vestris, que advenit vobis.
2. Divitiæ vestrae putrefactæ sunt; et vestimenta vestra à tinea comesta sunt.
3. Aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis; thesaurisistis vobis iram in novissimis diebus.
4. Ecce merces operariorum, qui messorum regiones vestras, que fraudata est vobis, clamat; et clamor eorum in aures Domini sabaoth introitit.
5. Epulati estis super terram, et in luxuriis entristis corda vestra, in die occisionis.
6. Addixistis, et occidistis justum, et non restitit vobis.
7. Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini; ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferrens donec accipiat temporaneum et serotinum.
8. Patientes igitur estote et vos, confirmate corda vestra; quoniam adventus Domini appropinquit.
9. Nolite inгимессere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce Judex ante januam assistit.
10. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, et patientiæ, prophetas qui locuti sunt in nomine Domini.
11. Ecce beatificamus eos qui sustinerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, et mirrator.
12. Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est, Non, non, et non sub judicio decidatis.
13. Tristatur aliquis vestrum? Oret. Equo animo est? psallat.
14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie, et orent super eum, urgentes eum oleo in nomine Domini.
15. Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei.
16. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justis assidua.
17. Elias homo erat similis vobis, passibilis; et oratione oravit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres et menses sex.
18. Et rursum oravit; et cælum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.
19. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit à veritate, et converterit quis eum,
20. Scire debet quoniam qui converti fecerit pec-

charitate edificante. Unde S. Gregorius, ad illa verba Ezechiel. 5, v. 14: « Spiritus levavit me et assumpsit me, nonnulli sunt, inquit, quos spiritus elevat, sed non assumit; quorum intellectus ad spiritualia emicat, sed vita in factis carnalibus remanens intellectui non concordat.

CHAPITRE V.

1. Maintenant à vous, riches; pleurez, poussez des cris et des hurlements, dans la vue des misères qui doivent fondre sur vous.
2. La pourriture consomme les richesses que vous avez en réserve.
3. La rouille gâte l'or et l'argent que vous cachez; et cette rouille portera témoignage contre vous, et dévorera votre chair comme un feu; c'est le trésor de colère que vous vous amassez pour les derniers jours.
4. Sachez que le salaire que vous faites perdre aux ouvriers qui ont fait la récolte de vos champs, crie contre vous; et que leurs cris sont montés jusqu'aux oreilles du Seigneur des armées.
5. Vous avez vécu sur la terre dans les délices et dans le luxe; vous vous êtes engraisés comme des victimes préparées pour le jour du sacrifice.
6. Vous avez condamné et tué le juste, sans qu'il vous ait fait de résistance.
7. Mais vous, mes frères, persévérez dans la patience jusqu'à l'avènement du Seigneur; vous voyez que le labourer, dans l'espérance de recueillir le fruit précieux de la terre, attend patiemment que Dieu envoie les pluies de la première et de l'arrière-saison.
8. Soyez ainsi patients, et affermissiez vos cœurs; car l'avènement du Seigneur est proche.
9. N'ayez point d'aigreur, mes frères, les uns contre les autres, afin que vous ne soyez pas condamnés. Voilà le Juge qui est à la porte.
10. Prenez, mes frères, pour exemple de patience, dans les mauvais succès et dans les afflictions, les prophètes qui ont parlé au nom du Seigneur.
11. Voilà que nous les appelons bienheureux de ce qu'ils ont tant souffert; vous avez appris aussi quelle a été la patience de Job; et vous avez vu la fin du Seigneur; car le Seigneur est plein de compassion et de miséricorde.
12. Mais avant toutes choses, mes frères, ne jurez ni par le ciel, ni par la terre, ni par quelque autre chose que ce soit; mais contentez-vous de dire: Cela est; ou: Cela n'est pas; afin que vous ne soyez point condamnés.
13. Quelqu'un parmi vous est-il dans la tristesse? qu'il prie. Est-il dans la joie? qu'il chante de saints cantiques.
14. Quelqu'un parmi vous est-il malade? qu'il appelle les prêtres de l'Eglise, et qu'ils prient sur lui, en l'oignant d'huile au nom du Seigneur.
15. Et la prière de la foi sauvera le malade; le Seigneur le soulagera; et s'il a des péchés, ils lui seront remis.
16. Confessez donc vos fautes l'un à l'autre; et priez l'un pour l'autre, afin que vous soyez sauvés; car la prière persévérante du juste peut beaucoup.
17. Elias était un homme saint, comme nous, à toutes les misères de la vie; et cependant ayant prié Dieu avec ferveur qu'il ne plût point, il cessa de pleuvoir sur la terre durant trois ans et demi.
18. Et ayant prié de nouveau, le ciel donna de la pluie, et la terre produisit son fruit.
19. Mes frères, si l'un d'entre vous s'écarte du chemin de la vérité, et que quelqu'un l'y fasse rentrer,
20. Qu'il sache que celui qui convertira un pécheur, et le retirera de son égarement, sauvera sa

catorem ab errore. via suæ, salvabit animam ejus à morte, et operiet multitudinem peccatorum.

COMMENTARIA.

VERS. 1. — AGITE NUNC, DIVITES; Græcè, *age*, ut sit non verbum, sed adverbium exhortandi, ut cap. precedenti, v. 15, juxta lectionem Græcam; PLORATE, lacrymis contritionis, non desperationis, ut interpretatur Calvinus, nam quædàm peccatores adhuc vivunt; spes salutis non est omnino intercessa, idèquæ exhortationes apostolicæ ad spem potius quam ad desperationem spectant; ULULANTES, magno et confuso ejulatù, indicio magni doloris: *Plangam et ululabo, faciam plangam veli draconum, et tactum quasi struthionum*; Hebr. אָנָה וְיִלְלוּ, *Alnoet jagano*, id est, quasi filiarum ulule, Michææ 1, v. 8. Quia verò ululatus propriè lorum et ferarum est, quidam existimant aliquid ad crudelitatem divitum avarorum, qui istar ferarum diripiunt et difamant pauperes. *IX MISERIS VESTRIS*, super miseris vestris, ut veritè Erasmus, miseris, inquam, non hujus vite (licet multi divites magnas sepè hic etiam patiuntur), sed alterius vite et æternis, quas pluraliter miserias vocat, quia in corpore et animâ, et in uroque varii generis erunt. *QUE ADVENTUM VOBIS*, nisi misericordiam istarum metus vos ad penitentiam et Dei misericordiam impellat.

VERS. 2. — DIVITE VESTRÆ (naturales, ut agrorum et arborum fructus) PUTREFACTÆ SUNT, vetustate, quia esurientibus egenis gratis aut modico pretio tempore suo non distributis, sed absconditis usque ad annonæ charitatem. *QUI ABSCONDIT FRUMENTA IN AEREBUS IN POPULIS; BENEDICTIO ANIMÆ SUPER CAPUT VENEDENTIUM*, Prov. 11, v. 26. *ET VESTIMENTA VESTRA*, que plurima et pretiosa ad vanitatem et superbiam vobis confici jubetis, nudis interim et frigore trementibus pauperibus. Vestimenta enim auro et argento inter divitias artificiales computantur. A TINEIS COMESTA SUNT, cum ea in seriis vestris nimis diu conclusa, non tam ad usum quam ad ostentationem custoditis; solent enim tinea et blatta invadere vestimenta, præsertim pretiosâ, puperæ aut affinis coloris, et ex panis ipso in arca concluso animi generantur, præcipuè si araneus una includatur, inquit Plinius.

VERS. 3. — AURUM ET ARGENTUM VESTRUM, quod sunt præcipue divitiæ artificiales, in arca vestris otiosæ, et extra usum jacentes; ERUGINAVIT, id est, æruginem nimis longo siti contraxit, quia usu et manibus non teritur, ut splendescat; ET ERUGO ERUGI; propriè ærugo est rubigo æris; sed æris nomine aurea et argentea pecunia etiam intelligitur, quia olim apud Romanos ex ære tantum pecunia signabatur, aurum verò et argentum librâ appendebatur. *IN TESTIMONIUM AVARITIÆ ET NEQUITIÆ VESTRÆ VOBIS ERIT* (contra vos erit apud Deum) *ET MANDUCABIT CARNES VESTRAS* (devorabit corpora vestra in inferno, licet non consumat), sicut ignis, velut ignis ipse infernalis; nam ignis est proximum instrumentum quo ira Dei corpora avarorum devorabit et affliget; sed ærugo auri et argenti ad illud incendium etiam concurret, tanquam testis

propre amè de la mort, et couvra la multitude de ses propres péchés.

avaritiæ, propter quam ignis ille eos devorabit: *Dabit ignem et vermes in carnes eorum ut urantur et sentiant usque in sempiternum*, Judith 16, v. 21. *THESAURIZASTIS VOBIS IRAM*; accumulando per avaritiam thesauros auri et argenti, simul accumulastis vobis materiam iræ divinæ, et poenarum inferni. Græcus duabus istis vocibus, *vobis iram*, caret, et putatur ex Rom. 3, versu 5, esse hic intruse. *IN NOVISSIMIS DIEBUS*, in novissimis mundi dies, quando Dominus ad judicandum veniet; nam præpositio in eum ablativo casu, seu apud Græcos cum dativo, in Scripturâ sepè exponi debet per accusativum; unde etiam interpres noster aliquando in accusativum vertit, ut in *desideria cordis*, ad Rom. 1, v. 24; Græcè, *in desideria cordis*; item in *mendacium*, ibid. v. 25; Græcè, *in mendacio*, etc. Cajetanus et quidam alii, qui juxta lectionem Græcam solum legunt *thesaurizastis in novissimis diebus*, putant senilem avaritiam hic taxari, quæ in ultimis vite debus non cessat, et quidem avidius quam ubiquam antea, thesauros congregare. Quod turpissimum et absurdissimum est, juxta illud Ciceronis de senectute: *Avaritia senilis quid sibi velit non intelligo; potest enim quidquam esse absurdum, quam quò minus vite restat, eo plus vitæ quæret?* Sed præcipue tales sunt in senectute, qui pecuniam amare ceperunt in juventute; unde Galenus, in libro de curandis animi Affectibus, dicit juvenem amatorem pecunie post annum vite quadragesimum non posse amplius corrigi.

VERS. 4. — ECCE MERCES OPERARIORUM; ostendit tantam esse avaritiæ rabiem ut non tantum negat pauperibus ea quibus indigent, sed etiam eripit pauculum illud quod habent; quod messiant; et proinde si qui alii operarii, hi digni sunt pane et cibo suo, cum triticum et materiam panis vobis messuerint; REGIONES VESTRAS, agros spatiosos et feraces; QUE FRAUDATA EST A VOBIS, fraude, vi, aut quocumque alio modo iniquo detenta; vox enim Græca est generalis; nec tantum fradum sobat; CLAMAT, vindictam in cælum; est enim unum ex quatuor peccatis que juxta Scripturâ pharisim deuntur in cælum clamantia, ut homicidium voluntarium innocentiis, Genes. 4, v. 10; oppressio pauperum, Exod. 5, v. 7; defraudatio mercedis operariorum, S. Jacobus hoc loco; peccatum Sodomiticum, Genes. 10, v. 20. *CLAMOR VESTRUS* iste significat speciem atrocitatem criminis, que nata sit Deum ad iram et vindictam severissimum provocare. *ET CLAMOR EORUM, operariorum*; Græcè, *clamores eorum qui messorum*; ut clamasse non tantum semel, sed pluries, propter indigentiam suam et sceleris enormitatem, significatur. Boni autem malorum vindictam à Deo postulare possunt, si amore justitiæ, non odio peccatorum; deinde ut mali sibi prædestinati sint, flagellis cru-

diti revertantur ad Deum; si reprobi sint, ut citius moriantur, et peccando desinant peccatorum et aeternorum cruciatuum cumulum augere, ut ait actor seranion 75 de Diversis, in Appendice operum S. Augustini. *IN AERES DOMINI SABAOTH*, id est, exercituum; quod addit ad terrorem avarorum, inquit Beda, qui putant pauperes nullum defensorem habere, cum habeant eum qui stipatus est et dominatur innumeris exercitiis hominum et angelorum. *Tibi derelictus est pauper; orphano tu eris adiutor*, psalm. 9. *INTROIVIT*; unde clamor pervenit usque ad caelum, ubi Deus dicitur habitare.

VERS. 5. — *EPULATI ESTIS*, splendide et delicate; Graecè: *Delicati estis*. Alloquitur jam eos divites qui, erga pauperes avari, gulae et ventri suo liberales sunt. *SUPER TERRAM*, in rebus quae sunt super terram, sive terrenis, cum tamen vestrae deliciae et habitatio deberent esse in caelis: idcirco enim Deus

Os homini sublime dedit, caelumque tueri

Iussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

Terrestres verò deliciae brutorum sunt, quae ideo proina in terram, non in caelum spectant. Aliqui, *super terram*, exponunt, tanquam super mensam epulati estis, more scilicet brutorum, quorum mensa est terrae superficies, ut significetur aviditas quae epulis inhiant, saturitas, et omnis modus edendi ac bibendi bestialis. Qui ergo se homines esse meminerunt, animum è patinis et concupiscentiae laqueis eripere debent. Cum manducas, inquit Bernardus, nequaquam totus madduces, sed corpore suam refectionem postulante mens suam non negligat. Hinc in solemnibus olim apud Iudeos epulis, num. 10, v. 10, iubentur canere tubis, in recordationem Dei sui; et hodie in cenobiis et mensis ecclesiasticorum bene institutis, ante aut inter refectionem sacra lectio conjungitur, quae mens erigatur ut gula laqueos et blandimenta supervolet. Et in *LUXURIS*, in conviviis luxu; nam luxuria non solum veneram, sed etiam voluptatem gula significat, ut patet ex illo poete Lucani:

..... *O prodiga verum*

Luxuries! nunquam parvo contenta paratu.

Et verbum Graecum hoc loco propriè luxum mensuram significat; unde interpres, 4 ad Timoth. 5, v. 6, *delicias vertit*. *ENUTRIASTIS CORDA VESTRA*, carnales concupiscentias quae habitant in cordibus vestris. Graecus aliter haec distinguit: *Et luxuriati estis, enutristis corda vestra*. Enutriuntur autem corda, sive eorum concupiscentiae, quando desideria eorum implentur, et ad satietatem quicquid postulant conceditur. Aliqui per *corda* intelligunt mentem, sive supremam animae partem, quae intellectum et voluntatem complectitur: nam qui in luxu conviviis assident, non tantum corpus suum, sed mentem ipsam in carnem et ventrem depressam quodammodo saginant; unde intellectus ad intelligenda spiritalia crassus et hebes; voluntas ad eadem amanda, torpida et inepta redditur; fitque mysticè quod dicitur, 4 Reg. 25, v. 10: *Nabuzardan princeps coquoarum*, ut vertunt septuaginta, *destruxit muros Jerusalem*. Muri Jerusalem sunt vir-

tutes quibus anima vallatur; princeps coquoarum est venter, cui coqui servant; muros igitur Jerusalem princeps coquoarum destruit, quia virtutes animae, cum non restringitur venter, perdit, ait S. Gregorius, lib. 50, cap. 45, Moral. *IN DIE OCCISIONIS*; Graecè, *Sicut in die mactationis*; veluti in die solemnis sacrificii, quando ex mactatis victimis sacrae et opipare epulae olim instructantur; unde cœna pontificalis pro lautâ et opiparâ in proverbium abiit. Perinde igitur quotidie, inquit Apostolus, epulati estis, ac si semper festa, convivium ac bacchanalia essent.

VERS. 6. — *ADPAXISTIS*, ad mortem; Graecè, *condemnasistis*; si non tanquam iudices qui mortis sententiam ferunt, saltem tanquam falsi testes, aut quovis alio modo injusto cooperantes ad necem. Et occidistis *IUSTUM*, hominem quemvis justum indefinitè. Serpè enim à divitibus et saturis, quales hic S. Jacobus alloquitur, pauperes et iusti, etiam usque ad mortem injuriarum aut alio pretextu adiguntur. Multi tamen interpretes, tam Graeci quam Latini, de Christo à Judais morti addicto et occiso haec intelligunt, probabili sensu, quia *justum* hoc loco Apostolus nominat cum articulo Graeco, qui excellentiam serpè significat, sicut Actor. 7, v. 52, unde verti poterat: *Occidistis justum illum*. Et in hunc sensum forte collimas, interpres verbum *resistit*, quod mox sequitur, vertit per preteritum, *resistit*, cum in Graeco sit tempus praesens. Potuerunt autem tunc adhuc aliqui Iudei Christi cruciatiore vivere, quia S. Jacobus tantum triginta tribus circiter annis Christo supervixit, et incertum est quanto tempore post Christi mortem haec Epistola scripta fuerit; deinde si non in se, saltem in patribus suis et gente suâ dici possunt Christum occidisse. Et *NON RESISTIT VOBIS*, etiamsi resistere potuisset; iusti enim non resistendo, sed patiendo, singulare animi fortitudinem ostendunt; quae maximè eluxit in capite omnium iustorum Christo, qui tanquam *ovis ad occisionem ductus obtulit*, Isaia 53, v. 7;

Graecè: *Et non resistit vobis*; et resistere non solet vobis; nam excellenti iusti dum affliguntur ab impiis, non hominum visibilem manum, sed invisibilem Dei in se extantem considerant, ut ait S. Gregorius; sine enim providentiâ Dei, aut agente, aut iustissimè permittente, ne capillus quidem de capite iustorum cadit; unde manus impiorum contemplandae sunt tanquam virgæ et flagella quibus filios suos ad vitam, non ad mortem, Pater benignissimus castigat. Hinc Satan flagellaturum iustum Job, quasi non ipse, sed Deus hoc facturus esset: *Extende, inquit, paulatim manum tuam*, etc., Job. 1, v. 11.

VERS. 7. — *PATIENTES IGITUR* (Graecè, *longanimes*, patientiâ longâ et constanti) *ESTOTE, FRATRES*, vos pauperes christiani Iudei, quos divites sic occidunt et affligunt. A divitibus, avaris, superbis, et comestatoribus, transit ad pauperes, quos ipsi affligebant; qui enim scribunt ad multitudinem, quae varia hominum genera continet, nunc ad unam, nunc ad alteram partem, sermonem vertunt, et contraria in ipsis vitia damnant, aut virtutes diversas laudant, ut in S. Paulo

etiam notavimus. USQUE AD ADVENTUM DOMINI, ad iudicium universale, quando omnibus electis in corpore et animâ plenam patientiæ et bonorum operum mercedem retribuet. Aliqui hoc referunt ad iudicium particulare quod exercebit in uniuscujusque morte, sed præter modum loquendi Scripturæ, quæ per *adventum Domini*, aut per *diem Domini*, solet intelligere famosum illum, quando *veniet in nubibus caeli ad iudicium universale*. ECCÈ AGRICOLA (exemplo agriculturarum, qui terrestrem fructum tam patienter expectant, eos spes præmii celestis animat ad patientiam) *EXPECTAT PLETIOSUM*, id est, charum et amabilem ad honestas delicias et vite sustentationem, FRUCTUM TERRÆ, ejus tamen quando arat, occat, seminat, etc., nullum specimen, nullam adhuc videt apparentiam; *PATIENTER FERENS*, rei speratae dilationem, et solâ spe interea se lactans, juxta illud poetæ:

Spes alit agricolas.

Graecè, *longanimans super eo*, quia per longa anni tempora spem illam trahit, animo in tempus messis intento; DONEC ACCIPIAT TEMPORANEAM, imbrem tempestivum, sive primi temporis, qui semina terræ primitivum credita irrigat ad germinandum; Graecè enim: *Donec accipiat pluviam tempestivam*; quidam tamen vertere malunt, *pluviam matutinam*, quia sequitur: *ET SEROTINUM*; et imbrem qui serò et paulo ante frugum maturitatem decidit, ut humore isto grana turgescant, et spicae replantur; considerant enim totum tempus quo seges à semente usque ad maturitatem adolescit, tanquam diem unum, ejus manè sive initium sit in primo germine, vespere seu fine paulo ante maturitatem. Sic Scriptura alibi: *Dominus descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum*, Joels 2, v. 23; ubi Chaldaeus paraphrasit vertit: *Demisit vobis pluviam primitivam tempestivæ, et serotinum in mense nizan*, quia pluvia primitiva seu matutina in Palestinâ cadit circa mensem octobrem, quando semina incipiunt germinare; serotina verò in mense nizan, qui partem martii et aprilis nostri complectitur, quando segetes in Terrâ sanctâ maturescere incipiunt; unde in Paschate secundâ die Azymorum Iudei offerunt primum manipulum spicarum Domino, Levit. 25, v. 11. Plerique Latini interpretes, ad Graecum textum non respicientes, *temporaneam et serotinum* ad fructuum diversitatem referunt, quorum aliqui primo messis tempore, alii seriùs maturescunt; nec male, nisi textus Graecus ad pluviam temporaneam et serotinum expressè referret, imitatus phrasim Hebraicam, Deuterom. 44, v. 14; Jerem. 5, v. 21; Osee 6, v. 5, etc. Mysticè fructum temporaneam Beda intelligit gloriam animæ post mortem, serotinum verò carnis incorruptionem in resurrectione.

VERS. 8. — *PATIENTES IGITUR ESTOTE* (isto agricole exemplo) *ET VOS*, etiam vos qui non corruptibilem terræ fructum, ut agricola, sed celestem gloriæ immortalis mercedem expectatis. Rectè autem electi comparantur agricolis terramarantibus, qui dum arant, nullam fructuum partem accipiunt; imò nequidem

apparentiam vident, sed totum expectant in futurum; reprobi verò sunt similes bobus Palestinæ fruges maturas triturantibus, quibus os inter triturandum non alligatur, ut mercedem aliquam sui laboris morticis arripiant; sic enim reproborum labores bonis temporalibus in praesenti sæpè compensantur: *Ephraim* (id est decem tribus idololatricæ) *tribula docta diligeret triturantem*; *arabit Judas*, id est, tribus vestri Dei cultrix, Osee, 10, v. 11. *ET CONFIRMATE CORDA VESTRA*, ne ponderi afflictionum succumbant, sed tantisper adhuc patienter tolerant; QUONIAM ADVENTUS DOMINI (ad iudicium universale) *APPROXIMAVIT*, appropinquare cepit; mors enim uniuscujusque, quæ in vicino est, non est aliud quàm quædam inchoatio iudicii universalis; qualis enim in morte per iudicium particulare quisque iudicatur, talis, in iudicio universali apparebit. Ipsum quoque iudicii universalis tempus appropinquat, quia mille anni apud Dominum sicut dies unus, 2 Petri 3, v. 8.

VERS. 9. — *NOLITE INGENESCERE, FRATRES* (ex impatientiâ et indignatione) *IN ALTERUTRUM*, unus adversus alterum quia imperfectiones ejus non vult tolerare, sed quavis occasione adversus eas gemit et irascitur; ET NON JUDICEMINI, condemnemini ad penas, vel aeternas vel temporales, pro gravitate delicti vestri; qui enim ad tales genitus et impatientiam faciles sunt, in Dei iudicium et indignationem incidunt, qui jubet ut alter alterius onera portemus, et sic adimpleamus Christi (id est, charitatis) legem, ad Galat. 6, v. 2. ECCÈ JUDEX (vivorum et mortuorum Christus) *ANTE LANTIAM ASSISIT*, in proximo est ut iterum redeat in hunc orbem inferiorem ad iudicium universale. *Ante januam, vel ad januam, vel in januis esse*, Hebraica phrasit est et multarum linguarum, quando aliquid instat, et jamjam futurum est. Quod quomodo de die iudicii verum sit, paulo ante diximus.

VERS. 10. — *EXEMPLUM* (in exemplum) *ACCIPITE, FRATRES*. Hortatur eos ad patientiam exemplis sanctorum, quos Scriptura narrat gravissimas afflictiones pro justitiâ passos esse. EXITUS MALI, id est, male, seu laboriosæ mortis. Graecè generalitè, *passionis malorum*; sed quia passio pro exitu vite, seu morte per tormenta illata aliquando accipitur, videtur interpres pro passione exitum vertisse. Nec voci *laboris*, quæ mox sequitur, quidquam respondet in Graeco; unde Erasmus et interpretum multi existimant eam textui nostro adhasisse ex quâdam aliâ ejusdem Graeci vocabuli versione; unus enim vocem *zaxandictis*, verterat, *exitus mali*; alter, *laboris*; scriba deinde aliquis tertius utramque vocem textui Latino inseruit. ET *PATIENTIE*; Graecè, *longanimitatis*, longæ et constantis patientiæ in adversis. *PROPHETAS*, Eliam, Isaiam, Jeremiam, etc., qui tam multa mala olim à suis, et quidam ad mortem usque, passi sunt. QVI *LOCUTI SUNT*, qui tamen tam sancti et Deo tam familiariter erant, ut populo loquerentur et prædicarent, IN *NOMINE DOMINI*, auctoritate non suâ, sed Dei, à quo missi fuerant ad prædicandum futura, et castigandum peccata; unde tanquam fistulae quaedam mundissimæ

et cœlestes erant per quas Spiritus sanctus hominibus loquebatur; si autem illi tanta passi sunt. quid vos tot affectuum terrenorum sordibus inquinati?

VERS. 11. — ECCE BEATIFICAMUS EOS, beatos prædicamus propter spem futuræ beatitudinis, qui sustinerunt; Græcos hodiè, qui sustinent, qui propter Deum multa mala tolerant, sive ex nostrâ gente Judaicâ, sive alienigenæ fuerint. SUFFERENTIAM JON AUDISTIS, patientiam S. Job, qui Idumæus ex posteris Esau, non Judæus erat, ex sacris Litteris narrari audivistis. Hinc refelluntur Thalmodici et Lutherus, qui historiam Johi fabulam et fictæ tantum patientiæ imaginem esse volunt; non enim fictis, sed veris patientiæ exemplis suos Judæos excitare debuit S. Jacobus. ET ENER DOMINI, quod Dominus finivit ea que contigerunt B. Jobo, reddens ipsi in fine omnia duplicia, Job ult., v. 10; VIDISTIS, per fidem in illâ historiâ sacrâ: QUONIAM MISERICORS DOMINUS EST; plurimum et ex visceribus misericors, ut vox Græca sonat: nec miserationes suas intra viscera sua continet, sed etiam est MISERATOR; libenter miseretur, et miserationes suas in homines effundit. Ideoque patientiam illam S. Jobi tam largiter, etiam in hoc mundo, est remuneratus. S. Aug., ep. 120, cap. 9, quem Beda et alii multi sequuntur, aliter et subtilius hunc versum interpretatur: nam finem Domini intelligit Christi mortem et gloriam resurrectionis, ascensionisque in cœlum mox secutam. Non ait apostolus Jacobus, inquit Augustinus, sustentium et finem Job audistis, sed sustentium Job audistis, et finem Domini vidistis, tanquam diceret: Mala temporalia sicut Job sustinete, sed pro hæc sustentium non temporalia bona sperate, quæ illi aucta redierunt, sed æterna portio, quæ in Domino processerunt, id est, corporis resurrectionem et æternam corporis ac animæ gloriam. Sequentia deinde verba, quoniam misericors, etc., huic etiam sensui sic aptari possunt: quia misericors est Dominus, ut vel in hoc mundo patientiam suorum (ut S. Jobi) coram hominibus glorificet, vel post mortem in occulto coronet, inquit Beda.

VERS. 12. — ANTE OMNIA ACTEN, quia hoc vitium valde conuane est, et tamen Deo maxime displicens. Per illud ante omnia, inquit Augustinus, serm. 28, de Verbis Apostoli, cautus nos fecit aduersus linguam nostram, ut attendamus præ cæteris, ne nobis subrepat consuetudo jurandi. Nolite jurare, vocare Deum in testem, nisi magnâ necessitate compulsi; est enim juramentum tanquam medicamentum, inquit S. Thomas, quod nonnisi cogente necessitate sumere oportet. Postquam superius satis apertè lingue vitia est insectatus, hic tandem, ut omnes reliquias euellet, jurandi consuetudinem, quod est peccatum lingue obscuras, et à multis aut nullum, aut leve peccatum reputatur, vult abolere, imitatus Christum Dominum, Matth. 5, v. 34, 35, etc. NEQUE PER CÆLUM; rationem addit Christus: Quia thronus Dei est, Matth. 5, v. 34; in cœlo enim tanquam throno majestas Dei residet: In sole possit tabernaculum suum, psalm. 18; unde qui per cœlum jurat, per Deum jurare cense-

tur, Matth. 25, v. 22, sicuti per regiam majestatem jurat qui per solum aut sceptrum ejus jurat. Sic olim etiam gentiles per cœlum et sidera, non tantum per Jovem, jurare solebant; Virgil., Æneid. 6:

..... Per sidera juro.

Et alibi:

..... Per sidera testor,

Per superos, atque hoc cæli spirabile lumen.

Pharisei autem et multi inter Judæos credebant juramenta per cœlum et creaturas concepta ad nihil obligare; unde Christus et Jacobus hunc errorem conati sunt eis eximere. NEQUE PER TERRAM: Quia scabellum est pedum Dei, ait Christus, Matth. 5, v. 35; unde terra est pars quedam throni, in quâ Dei pedes quasi requiescunt, ut proinde jurans per terram merito censeatur etiam per Deum jurare; nam majestas Dei etiam in terrâ relictæ, et in operibus terrenis, locis obscuris quam in cœlo. Sic quoque gentiles, et Virgilius, Æneid. 12:

..... Terram, mare, sidera juro.

NEQUE ALIUD QUOCUMQUE JURAMENTUM; aliud quocumque modo conceptum, nempe per alias creaturas, aut per Deum ipsum; hoc est quod Christus ait: Dico vobis non jurare omnino, Matth. 5, v. 34. SRT AUTEM SERMO VESTER, quo aliquid affirmatis aut negatis, EST, est; sermo quidem affirmans, quo de hoc vel illò dicitur est, sit est nudum et simplex, nullo vestium juramento; NOS, non; sermo etiam negans, quo de aliquo dicitur non est, si non est simplex sine ullo juramenti additamento. Hunc sensum clariùs exprimit Græca: Sit autem vestrum illud etiam, etiam: et illud non, non, id est, vestrum etiam, sit etiam; et vestrum non, sit non; unde interpres potius hic veritè verba Christi Domini, Matth. 5, v. 37, quam S. Jacobus, innuens eundem utriusque esse sensum. Christus verò addit: Quod autem his abundantias est, à malo est, id est, juramentum quod ex abundantî affirmatiombus et negationibus superadditur, originem habet ex vitio hominum, qui mendaces sunt; idcirco alii ipsis affirmantibus aut negantibus credere nolunt, nisi etiam jurent. Vel à malo, id est, à diabolo, ut quidam cum Theophylacto exponunt, quia diabolus inuexit jurandi consuetudinem. Ur non sibi iudicio (Græcè, sub iudicium) DECIDATIS; ut non incidatis in divinum iudicium et condemnationem, dum nomen Domini assumitis in vanum, passim et sine necessitate, aut magnâ utilitate testem eum invocando, et auctoritatem ejus interponendo quotidianis vestris sermonibus; sic enim nomen Dei obsolescit et quasi vilipenditur; sicuti princeps non honorari, sed irrideri se putare, si ad omnia passim etiam minima subditorum negotia testis advocaretur. Veluti ergo vestis pretiosa in dios festos solet reservari, ita nomen Dei precibus et divinis aut valde seriis sermonibus debet consecrari, inquit Theodoretus. Deinde qui sæpè jurat, falsum aliquando jurat: Inter enim tot cogitationes incertas et volucres, inter tot conjecturas et fallacias humanas, quando tibi non subrepat quod falsum est positò in regione falsitatis, ait S. Aug., serm. 28, de Verbis Apo-

stoli. Itaque Falsa juratio exitiosa est, inquit: vera juratio, periculosa est: nulla juratio, secuta est. Juramentum tamen non est intrinsecè malum, imò est actus religionis, si habeat tres comites, veritatem, iudicium et justitiam, Jer. 4, v. 2, ut ibi docet S. Hier. Veritas adest, quando juratur verum; iudicium adest, quando prudenter propter necessitatem aut magnam utilitatem juratur; justitia adest, quando materia juramenti est justa, id est, licita et honesta: sic apostoli et alii sancti, imò Deus ipse in Scripturâ sæpè jururandum aliquando interponunt. Anabaptistæ hodiè, et ob Pelagianis, negant juramentum esse licitum, et formulas jurisjurandi in Scripturâ expressas negant esse vera juramenta, quos Augustinus, epist. 99, refellit. Græcus textus hodiè ultimam particulam hujus versûs sic legit: Ut non in hypocrisim decidatis. Sed merito corruptus existimatur, cum duas voces, hypo, crisis, id est, sub iudicium, in unam conjungat.

VERS. 15. — TRISTATER ALIQUIS VESTRUM, propter temporale dænum aut corporatè incommodum, vel quocumque seculi adversitatem, sicut homines imperfecti et ob amore rerum terrenarum nondum planè avulsi tritari solent. Et hæc est tristitia seculi, que mortem operatur, 2 ad Cor. 7, v. 10. Viri autem perfecti tristitiâ seculi nunquam reyerâ tristantur, sed solum interitum, quasi tristes propter externas afflictiones, semper autem corde et in Domino gaudentes, 2 ad Cor. 6, v. 10. Supra, v. 9, S. Jacobus vetuit ingemiscere, cum unus ab altero affligitur aut aliquid incommodi patitur; jam docet quid in tali et omni aliâ afflictione agere debeant: ORAT; non ad vanam seculi solatiâ recurrat, sed ad Deum, qui ubique præsens est, per orationem se convertat, qui illas tristitiæ nubes citò dissipare, et in spirituale gaudium commutare solet. Magna erat tristitia Davidis cum diceret: Remitt consolari anima mea, sed ecce inquit: Memor sui Dei, et delectatus sum, psal. 76. Aliqui tristitiam hoc loco interpretantur acediam, que est torpor et tristitia de bono spirituali propter repugnantiam carnis ad spiritum, que per orationem etiam efficacissimè dispelliunt. EGO ANIMO EST? Græcè: Bono animo est quis? animo tranquillo, et cum quadam modestâ acquiescentia non effusè hilaris, qualis est hilaritas sanctorum, que petulant et dissoluta non est: PSALLAT, cantico spirituali, quo gratias Deo pro istâ hilaritè tranquillitate agat, et nova gratia per psalmos et cantica silulenter hilaritatem istam alat; magnam enim vim ad animos exilarandos, et in bonum aut in malum commovendos, musica habet; hinc Davide cytharam pulsante Saul melius habebat, et spiritus malus ab eo fugiebat, 1 Reg. 16, v. pl.: et cum Elisæus animum suum exultare et erigere ad Deum vellet ut prophetas et divini influxus magis idoneus esset, jussit psaltem advocari, 4 Reg. 3, v. 15. Hinc in Ecclesiâ cantus et psalmodia instituta, ut per oblectamentum aurium inferior animus in affectum pietatis assurgat, ait Aug., lib. 10, cap. 55 Confess. Psallere propriè est manu instrumentum musicum tangere: Ore enim cantatur, manu psallitur, inquit Aug., psalm. 104. Vires enim Græcè tangere et percussere significat: sed hic, ut sæpè aliis, sumitur generaliter, ut etiam spiritu oris, non tantum tactu manûs, quispiam dicatur psallere: nec solo oris aut psalterii sonitu, sed mente præcipue psallendum: Psallam spiritu, psallam et mente, 1 ad Cor. 14, v. 15; hoc enim est psallere sapienter: Quoniam Rex omnium terræ Deus, psallite sapienter, psalmo 46, vel ut alia versio habet: Psallite intelligenter, id est, non inani sonitu, sed cum intellectus attentione, ut magis res ipsa que canitur, et sententia quibus voces animantur, nos moveant, quam modulatio cantus: alias enim in illa delectatione aurium peccatum esse censet Aug., lib. 10, cap. 55 Confess., ejus sancta et sublimis theologia, nisi apud spiritualissimos, hodiè parum est in usu.

VERS. 12. — INFIRMATOR QUIS IN VOBIS; si quis inter vos gravi morbo, et cum periculo vite laboret; nam verbum Græcum propriè significat viribus destitui, ut solent illi qui in lectum et gravem morbum sunt prostrati, ut Act. 9, v. 57, ad Rom. 8, v. 5, ubi S. Paulus ait legem infirmatam fuisse per carnem, quando viribus planè destituta nihil omnino ad salutem operari in hominibus posset, propter carnalem concupiscentiam spiritum hominis deprimentem. Quoniam non negent verbum infirmari interdum latius, et pro morbo etiam non periculoso accipi, ut Matth. 23, v. 56, et alibi. Docet ergo hic Apostolus quid in gravi corporis infirmitate facere debeant, et hic occasione legem Christi de sacramento extremæ Unctionis is promulgat, ut docet Trid., sess. 14, c. 1, de extremâ Unctione. Non autem ipse, aut alius apostolus hoc sacramentum instituit, ut quidam male docuerunt, quia sacramenta pertinent ad fundamentum nove legis, et ideo ad legislatorem Christum spectabat eorum institutio, ait S. Thomas, quest. 29, art. 3, Supplementi. Ex hoc loco colligunt theologi sacramentum extremæ Unctionis non esse administrandum contubus ad prælium, aut carnificis manu morituris, quia tales propriè non sunt infirmi: item neque levi morbo, aut citra periculum vite decumbentibus, quia hi pro absolute infirmis à S. Jacobo non habentur.

ISUBCAT (Græcè advocat) PRESBYTEROS ECCLESIE, aliquem ex presbyteris Ecclesie; nam unus ad inungendum sufficit. Plures tamen conveniunt advocari possunt ad majorem efficaciam præcum ex opere operantis, et ad infirmi consolationem. Hinc colligitur, et Ecclesie traditio probat, quòd nec laici, nec ordinati infra presbyteratum sint idonei ministri extremæ Unctionis. Ex eo autem quòd Apostolus dicit, inducat, non autem inducantur, colligit Thomas Anglicus, quòd infirmus debeat verbo vel signo potere hoc sacramentum ut ei administrari vellet; sed non rectè; nam ex sententiâ communi et praxi Ecclesie administratur aprocleticis, et nullo signo petentibus; sufficit enim desiderium interpretativum, quod habere censeatur, et sufficienter manifestat omnis qui christianam vitam proficitur, modò non constet de contrario. Et orant

SUPER EUM, fundendo preces ad Deum; non tantum pro eo, ut verit Beza, sed super eum, quam versionem etiam probat Calvinus; Apostolus enim respicit ad formam huius sacramenti deprecatoriam, quae inter unguendum ab aliquo presbyterorum super infirmum pronuntiatur; haec est enim principalis et substantialis oratio, quam aliae secundariae et accidentales praecedere aut subsequi solent. UNGENTES EUM OLEO, olivum, quod solum propriè est oleum, quia ex oleo haccis expressum: unde balsamum, vel succi pingues, ex seminibus, nucibus, etc., expressi, in proprietate sermonis oleum non sunt, licet vulgariter propter similitudinem sic appellentur. Oleum verò illud debet esse ab episcopo benedictum, ut unctio spiritualis per gratiam quae hoc sacramentum confertur descendat à capite Christo per barham Aaronis, sive episcopi oleum benedictis, in oram vestimenti ejus, id est, in sacerdotis inferiore, qui oleum benedictum applicat infirmis, ut S. Thomas exponit. Unctio autem ex traditione ecclesiastica fieri debet in organis quinque sensuum externorum, qui sunt quinque radices omnium peccatorum; ad morborum autem radices applicandae sunt unctioes et medicamenta. Adduntur etiam à concilio Florentino, et in quarundam Ecclesiarum ritualibus, unctio renum, ubi concupiscentia viget, et unctio pedum, ubi potentia locomotiva; sed non tanquam de necessitate sacramenti, quia concupiscentia et potentia executiva non sunt primae radices vel januae per quas peccata in animam intrant, sicuti quinque sensuum fenestrae: unde in unctioe quidam sensus hoc sacramentum substantialiter absolvitur, et effectum suum operatur. IN NOMINE DOMINI; invocato nomine sive virtute Christi Domini super eum: quod fit quando inter unguendum profertur forma sacramenti deprecatoria. Beda tamen, in nomine Domini, id est, inquit, oleo consecrato in nomine Domini.

VERS. 15. — ET ORATIO FIDELI; et forma illa verborum deprecatoria ex fide impetranda salutis prolata. Oratio autem ista secundum Ecclesiam Romanam ritum his verbis concipitur: *Per istam sanctam unctionem*, etc. Aliae quaedam Ecclesiae verbis aliis utuntur, quae non sunt temerè respuenda, inquit Catharinus, licet melius esset omnes formas ad unam Romanam revocare. Varietas autem ista inde videtur orta, quod duorum tantum sacramentorum formae, baptismi scilicet et Eucharistiae, in Scriptura sacra sint expressae, quia baptismus in necessitate ab omnibus conferri potest, forma verò Eucharistiae exprimit illius sacramenti fidem, quae est de necessitate salutis, inquit S. Thom., quaest. 29, art. 7, ad 1 Supplementi: ceterorum autem sacramentorum formas ex traditione apostolica accepimus, quae in diversis Ecclesiis quantum ad verba facile variari poterunt, modo maneat idem substantialis sensus. SALVABIT, salute spirituali per gratiae infusionem, et etiam salute corporali, si ita expedit ad animae salutem, INFIRMUM, Graecè *laborantem*; quo verbo multi interpretes significari putant gravem et quasi intolerabilem infirmitatem, sub qua aeger labo-

rando succumbat; licet tamen vox illa latius pro languido tantum, et fesso saepe etiam accipi soleat. Effectus ergo huius sacramenti est sanatio mentis, aut concilium Florentinum, et in quantum expedit sanatio etiam corporis. Falsum ergo est et à Tridentino, sess. 14, cap. 5, de extrema Unctione damnatum, quod Calvinus hic docet, hanc S. Jacobi unctionem tantum ad gratiam sanationis corporalis pertinuisse, et in primitivà quidem Ecclesia in usu, jam verò desuisse; nam Innocentius I, qui anno Christi 400 cum S. Augustino vixit, de hac Unctione tanquam de sacramento in Ecclesia adhuc durante loquitur; et Beda, qui anno 700 Christi ferebat, in huius versùs commentario: *Nunc Ecclesiae consuetudo tenet*, inquit, *ut infirmi oleo consecrato ungantur à presbyteris, et oratione comitante sanentur*. ET ALLEVIABIT (Graecè, *eriget*) EUM DOMINUS, per gratias actuales Dominus animam ejus eriget, et levius reddet pondus infirmitatis eum deprimens; cum corpore enim infirmi jacere solet etiam animus tam vi morbi quam pondere habitum et inclinationum pravaram, quas olim peccando accumulavit, depresso; unde gratias extraordinarias opus habet, ut se erigere, et tentationibus diaboli calcaneo vite ejus insidiantibus resistere possit, ut docet Trid., sess. 14, cap. 2. Unde primarius huius sacramenti effectus est gratiae habitualis incrementum cum gratias actualibus concomitantibus, quibus homini infirmo in extremo vitae periclitanti adversus tot pericula, quae maxime tunc ingruere solent, subveniuntur, ideòque sacramentum *excantium* nuncupatur, ait Trid., ibidem, cap. 5. Salus verò corporis est secundarius et conditionatus effectus, si saluti animae expedit; sacramenta enim propter salutem animae principaliter instituta sunt, nec quidquam infallibiliter conferunt, nisi in quantum ei progressus potest. Et si IN PECCATIS SIT; Graecè: *Si peccata sit perpetratus*. Sed intelligitur si ita sit perpetratus ut adhuc in eis sit et permaneat; unde interpretis optimè sensum expressit. Hinc quoque natum dogma illud theologorum, quo dicunt per extremam Unctionem peccatorum reliquias abstergi; nam haec reliquiae sunt inprimis omnia peccata tam venialia quam mortalia, quae per poenitentiam ex negligentia vel ignorantia, ut ait S. Thomas, 3 p., quaest. 65, art. 1, nondum etiam quoad culpam sunt remissa; saepe enim accidere potest ut infirmus sit adhuc in peccato mortali propter confessionem invalidam, aut defectum attritionis sufficientis, et tamen hoc ignoret; delebitur autem per extremam Unctionem, si, quando suscepti, fuerit generaliter de omnibus peccatis suis verè attritus; unde meritò unctio consummativa aut suppletiva poenitentiae à theologis appellatur. Hinc patet quantà diligentia hoc sacramentum à pastoribus debeat administrari; cum ab eo saepe salus aeterna infirmorum dependeat. Secundò reliquiae peccatorum etiam vocantur, poenae post remissam culpam restantes; quas tamen extrema Unctio immediate ex opere operato non tollit, sed per gratias actuales in animo infirmi excitatas, quibus per actus proprios debitum poenarum minuit, aut totum exhaurit; nam poenae

restantes ex opere operato immediate delere, non videtur alicujus sacramenti, sed solius sacrificii missae effectus; nec ad istum effectum opus est infusioe gratiae, quam omnia sacramenta ex opere operato immediate operantur. Tertio, S. Thomas inter peccatorum reliquias ponit debilitatem et ebetudinem mentis ad operandum bonum, ortam ex habitibus et dispositionibus pravis, ex praeteritorum peccatorum imaginationibus, etc., quas etiam reliquias extrema Unctio dispellit aut minuit, gratis excitantibus erigendo et alleviando animum infirmi, ut paulò ante dicebamus. REMITTENTUR EI. Haec remissio, cum sit tantum conditionalis, si in peccatis sit, inaudit esse tantum secundarius sacramenti effectus. Patet quoque adversus haereticos hanc unctionem non solum pertinuisse ad sanitatem corporalem, ut ipsi contendunt; nam per gratiam sanantur peccata non remittebantur; unde cum apostoli oleo unguunt infirmos, Marc. 6, v. 15, non dicuntur peccata remisisse, sed corpora tantum sanasse, licet Maldonatus contendat illud fuisse verum sacramentum extremae Unctionis, addatque hanc esse veram et communem sententiam; sed immeritò. Imò contrarium innuit Trid., sess. 14, c. 1, quando ait hoc sacramentum à Christo Domino apud Marcum insinuatum fuisse, nempe tanquam in futuri sacramenti figurà tantum et typo.

VERS. 16. — CONFITEMINI ERGO, quandoquidem peccata tantum occulta et peccatorum reliquias sacramentum Unctionis per se deleat, peccata verò manifesta per aliud confessionis sacramentum debeant expiari, ista ergo confiteamini. Conjunctio tamen *ergo* hodie non est in Graecis, et Syrus pro eà *autem* reponit. Catharinus tamen et alii quidam melius omnem hanc conjunctionem omitti existimant. ALTERUTRUM, non Deo tantum, sed unus alteri, nempe homo homini, potestatem ad remittendum peccata à Christo habenti, Matth. 18, v. 18, Joan. 20, v. 23, si confessio faciendi sit sacramentalis; aut etiam confitemini non habenti illam potestatem, si confessio ad mutuum reconciliationem, ad consilium, consolationem, vel orationis adiutorium fiat; aut certè etiam in signum poenitentiae, aut offensae Numinis; quomodo olim ante Christi adventum et potestatem clavium datam hominibus, confessio peccatorum fieri solebat, ut Levit. 5, v. 18, num. 5, versu 7; Matth. 3, v. 6. PECCATA VESTRA, gravia peccata presbyteris, sicuti in lege maculae gravioris lepra ostendere oportebat sacerdotibus, Levit. 14, v. 2, Lucae 17, v. 14, ut hic docet Beda; levia autem, inquit, et quotidiana peccata coaequalibus confiteri possumus; non tamen quasi laici aut clerici nondum sacerdotes, possint confitentes absolute à peccatis, cum careant potestate clavium; sed quia orationibus suis, consolatione aut consilio juvare poenitentes possunt. Deinde humilitas illa confitentis peccata sua alteri non sacerdoti potest esse magni meriti et satisfactionis apud Deum. Hinc olim in necessitate, cum abesset sacerdos, mos fuit peccata etiam mortalia confiteri laicis, ut patet ex canone *Quem pavit*, distinctione primà, de Poenitentia, et

S. Thomà, q. 8, art. 2 Supplementi; sed mos iste jam desit; nisi quòd naute in periculo naufragii soleant sibi invicem confiteri, ait Sotus in 4, distinct. 18, q. 4, art. 1. Ex isto quoque S. Jacobi loco mos adhuc in Ecclesia permanet, ut sacerdos in missà, in primà et completorio confiteatur ministris, etiam non sacerdotibus, ut notat Thom. Anglicus. Calvinus et Erasmus urgent hic vocem *alterutrum*, negantque ideò hunc locum ullo modo posse intelligi de confessione sacramentali, quia si poenitens non sit sacerdos, non potest confessio sacramentalis utrinque esse reciproca, seu ad alterutrum, inquit, quandoquidem sacerdos non possit sacramentaliter confiteri non sacerdoti. Sed vox *alterutrum* aut *ad invicem*, ut eandem vocem Graecam alibi veritè interpretes, non significat necessariò illam mutuum et reciprocam inter duos confessionem, sed etiam unus è duobus ad alterum; sicut etiam cum dicitur: *Subjetti invicem*, ad Ephes. 5, v. 21, nempe non uterque alteri, sed inferior superiori; item *hospitalis invicem*, 1 Petr. 4, v. 9, id est, unus alteri, ut incolae peregrino. ET ORATE PRO INVICEM, justè pro injustis, perfectè pro imperfectis. UT SALVEMINI; Graecè: *Ut sanemini*; sed ad sanitatem animae maxime aspiciat Apostolus; ideòque SALVEMINI optimè interpretes veritè. MULTUM ENIM VALET, ad impetrandum. Non dicit, *totum valet*, inquit Thomas Anglicus, quia oratio facta pro alio non est semper efficax; nam ut sit efficax et certò impetratoria, quatuor condiciones requiruntur: ut sit pia, perseverans, ad salutem, pro se. Haec autem ultima conditio deficit si justus oret pro alio. DEPRACATIO, non tam verbalis quam mentalis; absit enim ab oratione multa locutio, inquit August., epist. 121; nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quam sermonibus agitur, plus fletu quam afflatu. JUSTI, quia Filius Dei est, Patri suo amabilis, et ad impetrandum maxime idoneus: *Voluntatem timentium se* (timore filiali) *faciet, et deprecationem eorum exaudiet*, psalm. 144. Hinc patet quàm utile sit rogare justos et devotos ut orent pro nobis, et quàm humiliter et ferventibus orationes eorum petimus, eò magis ad percipiendum fructum orationis ipsorum nos disponimus, ait Catharinus. Depracatio oratio propriè est oratio, quàm malum aliquod averti postulamus. ASSIDUA, alii verunt *efficax*; Graecè, *energenia*, id est, actiosa, incitata et fervens; ita ut homo orans non tam agere quàm agi videatur à Spiritu per ipsum postulante gemitibus inenarrabilibus, ad Rom. 8, v. 26. Talis depracatio Eliae hominis spiritu, igne et zelo pleni; cuius *verbum quasi facula ardebat*, Eccles. 48, v. 1. Talis autem oratio desiderium repeti, et assidua, id est, frequens et ferè continua esse solet; unde interpretis non male *assidua* veritè, quidquid Beza murmurat. Deinde, licet necesse sit variis operibus continuationem orationis interrumpi, est tamen assidua in sua càusa, seu in desiderio charitatis, quo omnia propter Deum operari debemus, ut docet S. Thomas, 2-2, q. 85, art. 14; qui enim Deo amore conjunctus providet eum in conspectu suo semper, beneplacitum

ejus in omnibus rebus fieri desiderat; hoc autem desiderium est optima et sublimissima oratio; unde inter omnes orationes quas Christus in hoc mundo fudit, illa summa et excellentissima fuit, inquit contemplativi: *Pater, non mea, sed tua voluntas fiat.* Hoc autem assidue, saltem virtualiter aut interpretative, postulare censetur qui Dei beneplacito in omni opere et eventu dulciter acquiescit, et à divinâ providentiâ per aspera et mollia volens ducitur, non invitatus trahi debet.

VERS. 17. — ELIAS HOMO ERAT. Exemplo unico Eliae probat quantum valeat oratio etiam unius justî fervida et efficax. SIMILIS NOMI PASSIBILIS, hoc est, similibus nobiscum corporis et animi affectionibus præditus, ut vox Græca sonat; et proinde tunc homo corpore mortalis, et fami, siti, cæterisque naturalibus passionibus obnoxius; unde esuriens à corvis et à viduâ Sareptanâ passi debuit, 3 Reg. 17. Statum hunc passibilem Eliae commemorat, ut distinguat à statu impossibilitatis quam jam assecutus postquam curru igneo in cœlum raptus est; ne nos homines passibiles, mortales et miseri, aliquid à Deo posse impetrare desperemus; et licet iustitiâ ac sanctitate inferiores Eliâ simus, Deus tamen omnibus iustis justa et justè postulandis daturum se promittit. Fortasse etiam S. Jacobus voluit tacite refellere quorundam Hebræorum errorem, qui putaverant Eliam, dum in terris viveret, fuisse immortalem, et eundem cum Phinees summo pontifice filio Eleazari, decepti eisdem interpretatione Scripturæ, Num. 25, v. 15, quos refellit Torneilius ad annum mundi 2585, num. 20. ET ORATIONE ORAVIT, valdè fervente et intentâ oratione; hoc enim significat ista geminatio vocis, phrasi Hebræis usitata. ET NON PLEURET, ad castigandam superbiam et impietatem regis Achab, ac idololatriam decem tribuum Israël, 3 Reg. 17. SUPER TERRAM, Samarie scilicet et regionem circa quas decem tribus incolabant. ET NON PLUIT, clauso cœlo, ut loquitur Christus, Luca 4, v. 25, quasi Elias clavem haberet cœli, ac condus et promus cœlestium aquarum esset. ANNO TREB ET MENSES SEX. Tempus hoc siccitatis à Christo, Luc. 4, v. 25, didicit S. Jacobus, cum Scriptura vetus illud non exprimat.

VERS. 18. — ET REXUS ORAVIT, ferventi iterum et humili oratione, prohus in terram, ponens faciem suam inter genua sua, 5 Reg. 18, v. 42; ET CŒLUM DEDIT PLUVIAM, parvâ nubeculâ de mari ascendente, in nubes magnas conversâ, et cœlum contemprante, 5 Reg. 18, v. 42; ET TERRA DEDIT, germinando dare cepit; Græcè enim *germinavit*, aquis pluvialibus irriguâ; FRUCTUM, ubi longâ mediæ tabe cor superbi regis et gentis idololatricæ ad penitentiam inflexum vidit, ait Beda. Erat enim Elias, licet tam severus, cum severitate tamen misericors; unde à discipulo suo Eliseo vocatur *curvus Israël et auriga ejus*, 4 Reg. 2, v. 12; *curvus* ad portandum humiles et inirmos; *auriga* ad frenandum et castigandum superbos. Si autem unica unius justî oratio talia ac tanta impetra-

vit, quantum plurimum justorum assidua deprecatione valebit?

VERS. 19. — FRATRES MEI; qui jam audistis Eliam tam ferventer orasse pro pluvîâ, ut hominum et iumentorum mortuorum carnem à morte presente liberaret, cogitate quid pro liberandis ab æternâ morte animabus agere nos oporteat. Proinde, si quis ex VOIBUS ERRAVERIT (per errorem in fide aut moribus) A VERITATE, à verâ et rectâ vitæ regulâ, que ad vitam æternam ducit. Duo autem genera hominum ab hæc veritate errant, heretici, qui à veritate fidei desecunt, et mali Christiani, qui veritatem Dei in iustitiâ definiunt, ut de eis qui sciunt et non faciunt, loquitur Apost. ad Rom. 1, v. 18. ET CONVERTERIT QUIS EUM, oratione, doctrinâ, monitione, correptione, exemplo ad virtutem et viam rectam revocaverit.

VERS. 20. — SCIRE DEBET (cogit ille, vel sciat, ut Græcus habet) QUOMAM QUI CONVERTI FECERIT PECCATOREM, quod facere potest increpatione et monita salutis auribus ejus insonando, oculis exempla virtutum ingerendo, etc.; quanquam nisi interius Deus cor convertat, surdo loquatur, et caeco ostendat viam; ideoque preces addere oporteat, ne frustra sit omnis noster labor. AB ERRORE VIE SUE (quæ ducit eum ad mortem) SALVABIT (liberabit) ANIMAM EJUS. Græcus omittit verbum *ejus*, non sine emphasi; quasi dicat: Salvabit animam unam, rem totius mundi pretiosissimam, magno sanguinis Filii Dei pretio redemptam. A MORTE, æternâ; unde patet quantâ charitate et zelo conversioni animarum incumbere debeant, prælati presertim et pastores, quibus id incumbit ob officio; et cum omnes anime sint in perfectione æquales, omnes æquali affectu complecti oportet, sine ullo divitiarum aut nobilitatis discrimine; in quo nimis multi hodiè peccant, magis ad lanam et læ ovium, quam ad scabiem earum curandam intenti: quod futurum prævidens Christus, Joan. 21, v. 15 et seqq., Petro, et in ipso omnibus Ecclesie pastoribus, his agnos, id est, pauperes à quibus parùm lane, nihil lactis speratur, senel tantum oves commendavit, ut illi adhuc notavimus. ET OPERIET, conveget ante oculos Dei, ne amplius ab eo aspicî possint; hoc autem facit quando peccatorem ad viam iustitiæ reducit. MULTITUDINEM PECCATORUM, illius quem ab errore vie sue pravæ converti fecerit. Cum verò oculis Dei nihil tegi possit, nisi penitentiâ abolatur et esse desinat, hinc sequitur peccata per gratiæ sive iustitiæ habitus infusionem prorsus extingui, sicuti tenebras infuso lumine, noctem die superveniente supprimi et tegi quandoque dicimus. Aspicit Apostolus ad Prov. 10, v. 12, ubi dicitur: *Universa delicta operit charitas*, quia qui proximum verâ charitate amat, peccata ejus tegit ne videantur, et quantum in se est delet ac extinguit. Quia verò Apostolus quasi ex abrupto sine ulla salutatione et epistolari clausulâ scripserit suam sic finit, non male Cajetanus dixit libelli potius quam epistolæ formam habere; nec sanè ineptè libello potius quam epistolâ docentur Judei toto orbe dispersi.

IN EPISTOLAM CATHOLICAM I

B. PETRI APOSTOLI

Præfatio.

Hæc prior S. Petri Epistola à nemine unquam in dubium revocata est; digna enim profectò apostolorum principe est, inquit Erasmus, plena auctoritatis ac majestatis apostolicæ, verbis parca, sententiis differta.

Ubi et ad quos scripta sit dubitatur. Romæ scriptam Eusebius, Hieronymus, et Catholicorum plerique existimant. Erasmus, Calvinus, et heretici passim Babilonem in Babiloniâ, sive Chaldaâ, quia Petrus videtur hoc significare cap. ult., v. 13. Sed nostri respondent Romam vocari à Petro Babilonem, propter idololatriam tunc ibi regnum, et omnium superstitionum confusionem.

Cum ergo S. Petrus, Hieronymo teste, Romam venerit anno Claudii imperatoris 2, id est, Christi 44, oportet cum eodem anti sequenti anno hanc epistolam scripsisse, quia S. Marcus evangelista eo tempore Romæ adhuc cum Petro erat, ut patet infra, cap. 5, v. 13; Marcus autem anno Claudii 5, sive Christi 45, ut testatur Eusebius, postquam Evangelium suum Romæ scripsisset, Alexandriam in Ægyptum ad regendam illam Ecclesiam à Petro est missus. Unde sequitur hanc Petri Epistolam scriptam esse ante omnes S. Pauli Epistolas; nam prima inter Paulinas est prima ad Thessal., ut in ejus præfatione diximus, illa verò solum anno Claudii 10, Christi 52, ut Baronio videtur, vel anno Christo 50, ut Adrichomio placet, scripta fuit.

Petrus verò non ad Judæos, sed ad gentiles christianos undique propter persecutiones dispersos, hanc Epistolam scribere multi existimant, propter cap. 2 versum 10, ac inter eos Ribera, Osce 2, n. 4, licet

sententiam suam revocet in præfatione Epistolæ ad Hebræos. Verius ergo est quod Hieronymus, Didymus, et alii censent, scriptam principatim esse ad Hebræos per varias regiones gentium dispersos, etiam Ecclesiis ipsorum plurimi etiam gentiles christiani isdem persecutionibus exagitati, et hæc illuc fugitivi, permixti essent: unde S. Petrus nunc eos tanquam Judæos, nunc tanquam gentiles alloquitur. Unde etiam factum est in S. Augustinus, lib. 22, c. 89, contra Faustum, dicat S. Petrum hanc Epistolam ad gentiles scripsisse. Attamen præcipue ad Judæos, quia, licet omnium pastor universalis esset, specialiter tamen circumcissionis et Judæorum apostolus, et curæ eorum vinculo peculiari strictus erat: *Qui operatus est Petro in apostolatam circumcissionis, operatus est et nihil inter gentes*, ad Galat. 2, v. 8.

Argumentum Epistolæ excelsum et sublime est; revocat enim ipsis in memoriam vocationem suam, quæ è tenebris ad admirabile lumen, è miseris ad æternam felicitatem, per æternam prædestinationem in sanguine Christi vocati sunt: unde debere eos tanquam peregrinos et adveas hanc vitam pertransire, et ab affectu rerum terrenarum abstractos conversationem habere in cœlis. Hinc de variis virtutum officiis, et tolerandis fortiter adversitatibus, eos admonet, signans is quasi vias per quas ad speratam felicitatem transire oporteat.

Cæterum sensus et interpretatio Epistolæ difficilis est, parùm quia Petri phrasim multo quam Paulinæ perplexior, partim quia in his non perinde sublevarunt veterum commentariis, aut ad Thomam cardinalem Eboracensem Erasmus.

IN EPISTOLAM CATHOLICAM I

B. PETRI APOSTOLI

COMMENTARIA.

CAPUT PRIMUM.

1. Petrus, apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ et Bithyniæ.

2. Secundum præsentiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritûs, in obedientiam et asperionem

CHAPITRE PREMIER.

1. Pierre, apôtre de Jésus-Christ, aux fidèles qui sont étrangers et dispersés dans les provinces du Pont, de la Galatie, de la Cappadoce, de l'Asie et de la Bithynie.

2. Qui sont élus, selon la prescience de Dieu le Père, pour recevoir la sanctification du Saint-Esprit,